

Kinga Lis
nr albumu: 119359
kierunek: Językoznawstwo
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Nauk Humanistycznych
Instytut Filologii Angielskiej

Promotor:
dr hab. Magdalena Charzyńska-Wójcik
Promotor pomocniczy:
dr Jerzy Wójcik

The Etymology of Nouns in Middle English Prose Psalter Renditions

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Praca poświęcona jest zagadnieniu etymologii doborów rzeczownikowych w pierwszych pięćdziesięciu Psalmach czterech czternastowiecznych tłumaczeń Psalterza prozą z języka łacińskiego na średnioangielski i zróżnicowaniu intertekstualnemu pomiędzy przekładami w tym aspekcie. Podstawowym założeniem pracy jest, że słowa te nie mogą być analizowane w oderwaniu od szeroko pojętego kontekstu społeczno-historyczno-kulturalno-językowego ówczesnej Anglii. Badane Psalterze, jako odbicie tej sytuacji, przedstawione są zatem dość szczegółowo w Rozdziale 1, Sekcjach 1.1-1.3. Sekcja 1.4 z kolei poświęcona została umiejscowieniu przekładów we wspomnianym kontekście, a także ukazaniu ich w odniesieniu do współczesnej teorii tłumaczeń biblijnych.

W rozprawie analizie poddano następujące teksty: Psalterz Richarda Rolle'a, dwa manuskrypty *Middle English Glossed Prose Psalter* oraz Psalterze z wczesnego i późnego wiklifickiego tłumaczenia Biblii. Wziąwszy pod uwagę, że wszystkie z badanych w pracy Psalterzy są tłumaczeniami z łaciny, to tekst łaciński właśnie stanowił najlepszy punkt wyjścia dla analizy, jako wspólny dla przekładów tekst źródłowy. Takie rozwiązanie można było przyjąć tym bardziej, że, jak ustalono w monografii Charzyńskiej-Wójcik (2013), mimo że są to tłumaczenia z różnych kopii Gallicanum, drugiej z kolei rewizji tekstu łacińskiego autorstwa świętego Hieronima, to wariacja między różnymi jego wersjami jest nieznaczną. Zarówno teksty średnio-angielskie, jak i bazowy tekst łaciński zaczerpnięto z pracy Charzyńskiej-Wójcik (2013), w której znajdują się wersje tych tłumaczeń w edycji Bramley'a (1884) dla Psalterza Rolle'a, Bülbringa (1891) dla *Middle English Glossed Prose Psalter* oraz Forshalla i Maddena (1850) dla tłumaczeń wiklifitów.

Pomysł zbadania etymologii doborów leksykalnych w tych tekstach to wynik zaciekawienia i próba zweryfikowania kilku twierdzeń dotyczących słownictwa w wymienionych tłumaczeniach, które nie zostały oparte na żadnych badaniach ani potwierdzone żadnymi danymi. Chodzi między innymi o twierdzenie dotyczące częstego użycia latynizmów w tłumaczeniach wiklifickich, zapożyczeń z francuskiego w *Middle*

English Glossed Prose Psalter i wierność słownictwu rodzimemu przypisywaną Richardowi Rolle'owi (Sekcje 1.1-1.3). Ze względu na etymologiczne nachylenie badania, analizie poddane zostały rzeczowniki jako kategoria gramatyczna najbardziej podatna na zapożyczenia. Sama teoria zapożyczeń w sposób kursoryczny opisana została w Sekcji 2.1, Rozdziału 2.

Korpus, na którym przeprowadzono badanie, stanowiły rzeczowniki z pierwszych pięćdziesięciu Psalmów w wersji łacińskiej i pięciu tekstów średnioangielskich, gdyż dwa manuskrypty *Middle English Glossed Prose Psalter* analizowano osobno. Dla każdego z 2874 rzeczowników z tekstu łacińskiego Psalmów, odszukano średnioangielskie ekwiwalenty wykorzystane w każdym z tłumaczeń, ale ostateczna liczba zbadanych rzeczowników jest różna dla poszczególnych przekładów. Dzieje się tak ze względów metodologicznych, omówionych szczegółowo w Sekcji 2.2, bowiem nie zawsze lemmaty łacińskie tłumaczone są na angielski za pomocą rzeczowników w sensie kategorii gramatycznej, a badanie zawężone jest wyłącznie do nich. Z tego powodu analizie poddane zostały wyłącznie te tłumaczenia łacińskich rzeczowników, które także w języku średnioangielskim miały status rzeczowników według *Middle English Dictionary*. Ostatecznie zatem każdy z tekstów traktowany był indywidualnie, gdyż zawężenie badania do tych tylko kontekstów, w których *wszystkie* przekłady tłumaczą daną lemmę za pomocą rzeczownika, znacząco zredukowałoby liczbę badanych słów. W wyniku tej decyzji w pracy skoncentrowano się na 2182 rzeczownikach, reprezentujących 430 lemmat, dla Psalterza Richarda Rolle'a, 1941 słowach, odpowiadających 388 lemmatom, dla londyńskiego manuskrypty *Middle English Glossed Prose Psalter*, 1972 rzeczownikach, reprezentujących 395 lemmat, dla jego manuskrypty dublińskiego, 2170 rzeczownikach, odpowiadających 418 lemmatom, dla Psalterza z wczesnego tłumaczenia wiklifickiego i 2150 słowach, reprezentujących 401 lemmat, dla późnego tłumaczenia wiklifickiego.

Dane językowe zaprezentowane i opisane zostały w Rozdziale 3, gdzie, jak wspomniano, każdy tekst traktowany był niezależnie od pozostałych, a rzeczowniki zgrupowane zostały zgodnie z przynależnością do kategorii etymologicznych: słowa rodzime, zapożyczenia z języków romańskich, skandynawskich oraz średniodolnoniemieckiego, choć słowo tego ostatniego pochodzenia pojawia się wyłącznie u Richarda Rolle'a. Ostatnia sekcja Rozdziału 3 – Sekcja 3.4 – podsumowuje przedstawione w rozdziale dane liczbowe i procentowe dotyczące udziału rzeczowników przynależnych do każdej z wymienionych grup dla poszczególnych tekstów. Interpretacja uzyskanych w badaniu wyników pojawia się w Sekcji 4.1 Rozdziału 4, gdzie przedstawiono także wyniki testów statystycznych przeprowadzonych na analizowanych danych.

Na podstawie badania udało się dowieść, że z punktu widzenia etymologii czternastowieczne tłumaczenia Psalterza poddane analizie przedstawiają dość homogeniczny obraz. Nie oznacza to jednak, że nie wykryto żadnych statystycznie istotnych odchyleń w dystrybucji słów rodzimych i poszczególnych typów zapożyczeń. Przekład Richarda Rolle'a odbiega od wszystkich pozostałych tłumaczeń zarówno w kontekście opozycji między słowami rodzimymi, a zapożyczeniami, jak i w sytuacji, gdy bada się dystrybucję zapożyczeń z języków skandynawskich i romańskich. Dane liczbowe uzyskane dla dublińskiego manuskryptu *Middle English Glossed Prose Psalter* również odbiegają nieco od relewantnych danych dla dwóch tłumaczeń wiklifickich w kontekście zapożyczeń z języków romańskich i słów rodzimych w opozycji do zapożyczeń, ale wyniki uzyskane w jego przypadku różnią się równocześnie, w sposób statystycznie znaczący, od tych otrzymanych dla tłumaczenia Rolle'a.

W pracy omówiono także prawdopodobne powody wariacji w dystrybucji zapożyczeń różnego pochodzenia w badanych tekstach (Seksja 4.2), skupiając się na (1) odległości czasowej dzielącej poszczególne przekłady, (2) zróżnicowaniu w geograficznym położeniu miejsc, gdzie teksty przekładano/kopowano, (3) źródłach tekstowych dostępnych tłumaczom, (4) rodzaju zamierzonego tłumaczenia, (5) kulturze manuskryptu, która z jednej strony promowała dywersyfikację, z drugiej zaś odrzucała zmiany oraz (6) idiosyncraticznych preferencjach tłumaczy.

Jednakże, pomimo pewnego zróżnicowania w etymologicznym kształcie przekładów, niezwykła częstotliwość w użyciu zapożyczeń jest cechą wspólną analizowanych tłumaczeń. Wszystkie te teksty, dostrzeżone pomiędzy nimi różnice i zbieżności, są przede wszystkim wiernym odbiciem ówczesnej sytuacji społecznej, kulturalnej, historycznej i językowej, a każdy z pojedynczych czynników wymienionych powyżej (1-6), które mogły i prawdopodobnie kształtowały te tłumaczenia, był nieodzownie jedynie częścią tego kontekstu.